

Prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik Evropskog defendologija centra Banja Luka, glavni i odgovorni urednik naučnih časopisa *Defendologija* i *Sociološki diskurs*

AUTORITARNI POPULIZAM ALTERNATIVA DEMOKRATSKOM KAPITALIZMU

Nikada prevelika vlast nije sigurna

Posebno je važno razumjeti kako se autoritarni kapitalizam etablirao kao održiva alternativa demokratskom kapitalizmu. Dugo je prevladavalo uvjerenje, artikulirano možda najjasnije u teoriji modernizacije, da ekonomski razvoj nužno vodi prema demokratizaciji. Pretpostavka je bila da rastući srednji sloj, obrazovana radna snaga i integracija u globalno tržište stvaraju društvene preduvjete za demokratsku tranziciju. Kinesko iskustvo fundamentalno je dovelo u pitanje tu pretpostavku. Četiri desetljeća izvanrednog ekonomskog rasta nisu rezultirala političkom liberalizacijom; naprotiv, Komunistička partija Kine uspjela je modernizovati i sofisticirati svoje metode kontrole, koristeći nove tehnologije za nadzor i upravljanje društvom na načine koji su bili nezamislivi ranijim autoritarnim režimima. Ovaj model pokazao se privlačnim za elite u mnogim zemljama u razvoju koje vide mogućnost da postignu ekonomski napredak bez rizika gubitka političke kontrole koji demokratizacija nosi.

Veza između globalne razine autoritarnog multiimperijalizma i nacionalne razine autoritarnog populizma nije slučajna niti površna. Radi se o strukturnoj povezanosti koja proizlazi iz zajedničke opozicije prema liberalnom poretku i njegovim institucijama. Autoritarni populizam kao politički fenomen karakterizuje nekoliko ključnih elemenata: antielitizam koji homogenizira različite skupine u jedinstvenog neprijatelja naroda, antipluralizam koji negira legitimnost političke opozicije i nezavisnih institucija, te nacionalizam koji konstruiše narod kao organsku, kulturno homogenu zajednicu koja stoji nasuprot kozmopolitskim elitama i globalističkim projektima. Populistički lideri predstavljaju sebe kao autentične glasnogovornike naroda čija je volja iznad proceduralnih ograničenja liberalne demokratije.

Autoritarni populizam razlikuje se od klasičnog autoritarizma po tome što ne napušta demokratski diskurs, već ga reinterpretira. Populisti ne tvrde da demokratija nije poželjna; naprotiv, oni tvrde da predstavljaju pravu, autentičnu demokratiju nasuprot korumpiranoj verziji koju prakticira liberalni establišment. Izbori se održavaju, ali pod uslovima koji sistematski

favoriziraju vladajuću stranku. Sudstvo formalno postoji, ali se potčinjava izvršnoj vlasti. Mediji nisu ugušeni, ali su dominantni mediji pod kontrolom režima ili njegovih saveznika. Civilno društvo nije zabranjeno, ali se suočava s administrativnim preprekama, financijskim pritiskom i stigmatizacijom kao stranih agenata. Ova strategija omogućava autoritarnim populistima da zadrže fasadu demokratske legitimnosti dok istovremeno eliminišu supstantivne elemente demokratskog upravljanja.

Geografska rasprostranjenost autoritarnog populizma ukazuje na to da se ne radi o izolovanom fenomenu, već o globalnom trendu koji transcendirira tradicionalne podjele između zapada i istoka, razvijenog i nerazvijenog svijeta. Od Orbánove Mađarske i Kaczyńskijeve Poljske u Europskoj uniji, preko Erdoğanove Turske i Putinove Rusije, do Bolsonaroeve Brazila i Modijeve Indije, vidimo varijacije na istu temu. Čak i u Sjedinjenim Američkim Državama, Trumpova administracija demonstrirala je kako populistička logika može zahvatiti i najstariju kontinuiranu demokratiju svijeta. Svaka od ovih varijanti ima svoje specifičnosti uvjetovane lokalnim kontekstom, ali dijele zajedničku gramatiku političkog djelovanja koja uključuje napade na nezavisne institucije, mobilizaciju protiv unutrašnjih i vanjskih neprijatelja, te kultivisanje harizmatičke veze između vođe i naroda. Ekonomska pozadina uspona autoritarnog populizma ne može se ignorirati. Desetljeća neoliberalne globalizacije proizvela su pobjednike i gubitnike, a politički sistemi demokratskih zemalja nisu uspjeli adekvatno adresirati frustracije i nesigurnosti onih koji su se našli na gubitničkoj strani. Deindustrijalizacija, stagnacija plaća, rastući ekonomski jaz i percepcija da su elite izgubile dodir s problemima običnih ljudi stvorili su plodno tlo za populističku mobilizaciju. Finansijska kriza 2008. godine i način na koji su vlade reagovale, spašavajući banke dok su obični građani gubili domove i poslove, dramatično je produbila nepovjerenje u političke i ekonomske elite. Populisti su se uspješno kapitalizirali na tom nezadovoljstvu, nudeći jednostavna objašnjenja za kompleksne probleme i obećavajući povratak zamišljene prošlosti u kojoj je narod bio gospodar vlastite sudbine. Kulturna dimenzija autoritarnog populizma jednako je važna kao i ekonomska. Brze društvene promjene, uključujući imigraciju, multikulturalizam, sekularizaciju, promjene rodnih uloga i redefiniciju porodice, izazvale su osjećaj kulturne dezorijentacije kod značajnog dijela populacije. Autoritarni populistu uspješno su artikulisali te strahove kroz diskurs o odbrani tradicije, identiteta i načina života koji su navodno ugroženi od strane kozmopolitskih elita, imigranata i globalnih institucija. Ovaj kulturni rat nije samo instrumentalan; on odražava stvarne vrijednosne podjele u savremenim društvima između onih koji prihvaćaju kulturnu raznolikost i promjenu kao pozitivnu, te onih koji ih doživljavaju kao prijetnju. Populistički lideri pozicioniraju se kao čuvari autentične narodne kulture nasuprot dekadentnom liberalizmu elita.